

**TASVIRIY SAN'ATNING BOLA FAOLIYATIDA NAMOYON BO'LISHI VA UNI SAN'ATGA
TO'G'RI YO'NALTIRISH**

Tangraqulova Muhabbat Kenjayevna

*Denov pedagogika kolleji maxsus fan
o'qituvchisi*

Rahmatova Karomat Toshtemirovna

Denov pedagogika kolleji maxsus fan o'qituvchisi

G'aniyeva Dilshoda Olimjon qizi

24-MTT tarbiyachisi

Annonatsiya: *O'zbek xalqida tashabbuskorlik, bunyodkorlik mehnati yuksak qadrlanadi, ulug'lanadi va rag'batlantiriladi. Shubhasiz, yosh avlod faol ijodiy faoliyatni yoshligidanoq o'rganishi kerak; buning uchun barcha imkoniyatlar va kattalarning boy namunasi mavjud.*

Kalit so'zlar: *"faol tajriba, tasviriy san'at, Usheniskiy, ijodkorlik, ijodiy rasm, tajriba qilish.*

Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'rganish muammosiga Maktabgacha yoshdagi bolalarga rasm chizishni o'rgatishda boshlang'ich pozitsiyalar Kichik guruhda rasm chizishni o'rgatish Bola tomonidan materialni faol o'zlashtirish ("Tajriba") Bolaning qo'li uchun qulay harakatlarni rivojlantirish Kichik guruhda mavzuli vazifalar Bolalar rejasiga muvofiq rasm chizish O'rta guruhda rasm chizishni o'rganish O'rta guruhda o'yin mashqlari Etakchilik mavzuli rasm chizish Chizish texnikasini o'rgatish mazmuni Katta guruhda rasm chizishni o'rgatish Bolalar rasmining turlari Bolalarning kuzatishini rivojlantirish. va taassurotlar bilan boyitish. Mavzuning tasvirini yaxshilash ustida ishlash Bolalarning g'oyasiga ko'ra chizish yo'riqnomasi Dars va o'rganishni boshlash o'qituvchining ta'limoti Namuna ko'rsatish taqlid tarbiyachining namunasi Bolalarning o'zaro tanqidi va o'zaro yordami Uch yoshdan etti yoshgacha bo'lgan bolalarni modellashtirish Bolalarni modellashtirishning tasavvurga qadar bo'lgan davridagi bosqichlarning birgalikda mavjudligi Uch yoki to'rt yoshli bolalarni modellashtirishda o'yin va nutqning plastik tasviri. bolani modellashtirishda ob'ekt Bolani modellashtirishda vaqtinchalik o'yin tasviri Ob'ektning plastik tasvirining dinamikasi Bolalarni modellashtirishda mazmun va shakl birligi Bolalar modellashtirish mazmunining xususiyatlari Bolalarni modellashtirishning shakli va texnikasi Plastik shaklni qurish. figura va mahkamlash Bolalar modellashtirish tabiatiga materialning ta'siri Bolalar modellashtirishda rang muammosi Bolalar modellashtirishda bezak Bolalar tasviriy san'atini tushunish O'zbek xalqining ijodiy faoliyatining qadr-qimmatini va ahamiyatini to'g'risida ularning kundalik mehnatdagi muvaffaqiyatlari, yutuqlari dalolat beradi. fan va san'atning turli sohalari. O'zbek xalqida tashabbuskorlik, bunyodkorlik mehnati yuksak qadrlanadi, ulug'lanadi va rag'batlantiriladi. Shubhasiz, yosh avlod faol ijodiy faoliyatni yoshligidanoq o'rganishi kerak; buning uchun barcha imkoniyatlar va kattalarning boy namunasi mavjud.

Tasviriy san'at o'qituvchisi bolalar ijodiyotining dastlabki ko'rinishlarini ko'rishi va to'g'ri baholay olishi va bolaning muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlaydigan tizimli rahbarlik yo'lini to'g'ri belgilashi kerak. Ehtiyotkorlik, puxta va ayni paytda aniq rahbarlik natijasida bolalar ijodiyoti jarayoni va mahsullarini o'rganish bizni erta davr ijodida ijobiy xususiyatlar topilganligiga ishontiradi. Bu xususiyatlar yosh psixologiyasi bilan bog'liq; ular bolalar ijodiyotining bevositaligini, uning hissiyotlilikini, haqiqat va mazmunini, jasoratini, ritmini, rang-barangligini va dekorativligini belgilaydi. Hali juda nomukammal bo'lgan bu sodda, rivojlanayotgan ijodga to'g'ri pedagogik munosabat va unga aniq ko'rsatma uning muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlaydi. Bolalarning rasm chizish, modellashtirish, qurishda ma'lum estetik fazilatlarning mavjudligi ularni estetik ijod sohasiga kiritish imkonini beradi. Bolalar ijodiga munosabat faqat pedagogik bo'lishi kerak. Bolaning ijodga qiziqishi, jasorati va mustaqilligini rag'batlantirish, unga zarur yordam ko'rsatish, mehnatga mas'uliyatli munosabatni uyg'otish, uning murakkabligi va qiyinligini ko'rsatish, o'rganishga qiziqishni rivojlantirish kerak. Bolalarning tasviriy faoliyatini baholashda "ijodkorlik" atamasini ortiqcha ishlatishdan ham ehtiyot bo'lish kerak. To'g'ri, hatto Ushinskiy ham ta'kidlaganidek, bolalar tasavvurining rivojlanmaganligiga qaramay, uning bola psixikasidagi ulushi kattalar ruhiyatiga qaraganda ko'proq. Bolaning samarali vosita faoliyati bilan tasavvurning harakatchanligi bolaning faoliyatidagi ijodiy momentni ijobiy ta'kidlaydi. Lekin mo'l hosil beradigan bu yengillik va beparvolikni ijodkorlik kuchi deb hisoblamaslik kerak. Bolalar hali ham kam bilimga ega, haqiqiy ijodiy g'oyalar va harakatlar kam; osongina, quvnoq va tez-tez, xuddi o'ynoqidek, bola o'zining sodda tasvirlarini yaratadi. Bu yaxshi, lekin qiziqish va e'tiborni natijalarga, u yaratgan narsaning sifatiga asta-sekin o'zgartirish sharti bilan. Bolaning jasoratini, o'z kuchiga ishonishini va vizual faoliyatga jiddiy qiziqishini saqlab, uni yanada mazmunli o'rganishga, yanada murakkab ijodiy muammolarni hal qilishga va ularni amalga oshirish sifatini oshirishga olib borish kerak. Bolalarning rasm chizish, modellashtirish jarayonini kuzatar ekanmiz, biz barcha bolalar ishini ijodiy deb hisoblay olmaymiz. Bolaning rasmni tez-tez takrorlash istagi tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin, ammo ijodiy jarayondan mahrum bo'lishi mumkin: ba'zi hollarda noto'g'ri yo'l-yo'riq bilan tez-tez takrorlashlar mavjud rasmga hech narsa qo'shmaydigan ma'lum ob'ektlarni chizishning mexanik jarayoniga aylanishi mumkin. mahorat. Tajribasiz o'qituvchi uchun cheksiz ko'rsatmalar ba'zan bolaning o'z fikriga, ijodiy tasavvuriga umuman o'rin qoldirmaydi. Ba'zi sinflar ba'zi texnik ko'nikmalarni o'zlashtirishga qaratilgan (masalan, soya qilish); bolaning bu holatda chizilgan tasviri odatda yangi emas, balki unga yaxshi ma'lum bo'lib chiqadi, ijodiy kuch talab qilmaydi. Shunday qilib, har bir chizilgan yoki haykaltaroshlik buyumlari bolaning ijodiy fikrlash mahsuli emas. Biroq, o'zining tabiati va hukmronlik jarayoniga ko'ra, chizish va modellashtirish ijodiy va rekreativ tasavvurga asoslangan ijodiy faoliyatdir. Bolalarning vizual ijodi muammosini va ayniqsa, bolaning rekreativ va ijodiy tasavvurining o'zaro ta'sirini o'rganish bir qator xulosalar chiqarishga imkon beradi. Rekreativ va ijodiy tasavvurning birligi bolaning ijodiy faolligini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bolalarning rasm chizish, modellashtirishga rahbarlik

qilish bo'yicha uzoq muddatli kuzatishlar davomida biz o'qituvchi bolalarning diqqatini faqat shaklning ob'ekt yoki modelga mos kelishiga qaratgan ko'p holatlarni qayd etdik. O'qituvchining talabchanligi bir yoqlama bo'lib qoldi; ish jarayoni stressli edi; bolalarning barcha e'tiborini "Men buni shunday chizdimmi yoki yo'qmi" tashvishi singdirdi. Bolalarda tasvirni boshdan kechirish, uni sevish uchun vaqt va e'tibor yo'q edi. Ishg'ol quvonch va tarbiyaviy ahamiyatga ega emas edi; xafagarchilik tuyg'usi ustunlik qildi: "Bu ishlamayapti", "Yomon". Bolalarning o'z kuchiga bo'lgan ishonchi so'nib borardi, ular chizishni istamasdilar. Biz ham bir oz mushohada qilishimiz kerak edi. Etakchilikning yana bir xususiyati bolalar e'tiborini boy, rang-barang mazmunni ixtiro qilishga qaratishdir. Bolalar ixtirolariga bo'lgan qiziqish o'qituvchini ixtironing mazmuniga zarur bo'lgan tanqidiy munosabatdan mahrum qildi, u o'sib bordi va rasmda munosib tarzda amalga oshirilmaydi. O'qituvchi bolani asossiz xayolparastligidan to'xtatish, uni rejani bajarishga oqilona cheklash va yo'naltirish o'rniga: "Mana, yaxshi, siz qanday qiziqarli narsalarni o'ylab topdingiz, yaxshi, o'ylab ko'ring, yana o'ylab ko'ring", dedi. O'qituvchi bolani boshqa bolalarga o'rnak qilib ko'rsatdi va oxir-oqibat, bunday "orzular" eng ayanchli chizmalarga ega bo'lib chiqdi (to'planish, loyqalik, shaklning nochorligi, mazmundagi tasodifiylik). Rasmning teskari tomonida odatda qoniqarli o'qituvchi bolaning "ijodiy rasm" deb ataladigan narsasi bilan bog'liq holda xayoliga kelgan hamma narsani yozib qo'ydi. Biz bunday etakchilikni o'qituvchi asossiz ravishda "ijodkorlik" deb hisoblagan narsaga mas'uliyatsiz munosabat deb bilamiz. Bunday yo'l-yo'riq bilan, bolaning "ixtirosi" ga aniq bir tomonlama ishtiyoq bilan, mohiyatan, mavzuni sifatli takrorlash istagi mutlaqo yo'q va noto'g'ri tushunilgan moyillik bolani asossiz fantaziyaga o'rganadi. Bolalar ijodiyotiga rahbarlik qilishda biz uchinchi tendentsiyani amalga oshirishga harakat qildik: bolalar ijodiyotini juda ehtiyotkorlik bilan baholash, bolaning g'oya ustida ishlashda ijodiy tashabbusini rivojlantirish, rasm chizish va modellashtirish sifatini doimiy ravishda yaxshilash uchun g'amxo'rlik bilan birgalikda. Erta yoshda (2-4 yosh) elementar transformatsiya jarayonini ijodiy jarayon deb hisoblash mumkin emas; biroq bolaning ijodiy tasavvuriga asoslangan ongli ijodkorlikni yanada shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadilar ijodiy harakat jarayonida emas, balki natijalarni idrok etishda paydo bo'ladi. O'zgarishlar, tasodifiy paydo bo'ladigan tasvirning butun jarayoni materiallarni bilishga bo'lgan qiziqish natijasidir (loy haqida - "yumshoq", "rulonlar"; shakli va hajmi haqida - "katta", "kichik", "yumaloq" va boshqalar), shuningdek, o'z qo'lining harakatlaridan, shaklni o'zgartirishdan va "o'zini o'zi yaratgan" ongidan quvonch; "Men buni ko'r qildim", - deydi bola g'urur va aniq zavq bilan. Bu butun o'zgarish va yangi shakllar, tasvirlarni yaratish jarayoni hali ijodiy jarayon emas, chunki u bolaning niyatiga asoslanmagan. Biroq, shakllarning kombinatsiyasi, tasvirning dastlabki ko'rinishi (tasavvur ishining boshlanishi) bolaning kelajakdagi ijodiy faoliyati uchun muhimdir. Bu erda uchta nuqta qimmatlidir: 1. Materialni birlashtirish va o'zgartirishga qiziqish bolaga material, ob'ekt, shakldagi mumkin bo'lgan o'zgarishlar haqida bilim beradi. Faol "tajriba" kelajakdagi ijodiy jarayonning muhim elementidir. 2. "Tajriba qilish", bola shakllarni,

o'lchamlarni o'rganadi, kosmosda o'zini yo'naltiradi, shakllarning muayyan kombinatsiyalarini yaratish jarayonini vizual va motorli ravishda o'rganadi va eslaydi. Bu bilim va malakalar ijodiy ish uchun zarurdir. 3. Kombinatsiyalar va shakllarga diqqat bilan qarab, bola ularda haqiqiy narsalarga o'xshashlikni ko'ra boshlaydi (tasvirning ko'rinishi, tasavvurning ishi). Shuning uchun bu o'zgarishlarni ma'lum darajada maqsadga muvofiq deb hisoblash va yanada mazmunli samarali faoliyatga yo'naltirish kerak

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. www.kutubxona.uz
2. www.wikipediya.uz
3. <https://minikar.ru/uz/tests/post-izobrazitelnoe-tvorchestvo-detei-doshkolnogo-vozrasta-metody/>